

Apja szegény sokgyermekes szabómester, s családjával a jobb megélhetés reményében Budapestre költözött. Várnai Zseni középiskolai tanulmányait már Budapesten folytatta, majd elvégezte a Színésziskolát. Férje, Peterdi Andor révén kerül kapcsolatba a munkásmozgalommal. Versei főképp a Népszavában, s verseskötetei is nagyrészt a Szociáldemokrata Párt kiadásában jelentek meg. A felszabadulás után irodalmi munkásságáért József Attila díjjal tüntették ki.

Költészetét két mélyen átélt érzelem indítja útjára: az anyaság érzése és a proletárellet megszépítésének vágya. Harmadikként az első világháború esztendeiben társul melléjük a felfokozott békevágy, s mindmáig ezek az alapérzelmek határozzák meg költői arculatát. A nagy intenzitással felfakadó érzés: az anyaság öröme verset csíhol ki belőle, így jön létre első költeménye 1911 tavaszán (*Anyaság*). Az 1912-13-as nagy munkásmegmozdulások ihletésére megírja *Katonafiamnak!* című híressé vált versét, mely egyben első kötete címadó verse is lesz. E költeményében is az anyai szeretet felmutatásával akar hatni; a szakaszok végén refrén-szerűen visszatérő, kérő-követelő anyai intelmet akarja beleplántálni a katonafiak szívébe: "Ne lőjj fiam, mert én is ott leszek!" A vers hatósugara sokszorosára növekedik a világháború éveiben, majd 1918-ban, a polgári demokratikus forradalom előkészítése idején.

Második verskötete, a *Gracchusok anyja* (1916), melyben a gyermekét féltő anyai érzelmek sikeresen ötvöződik a háború elleni általánosabb tiltakozással (*Csaták, Vér*), a Nyugat költőinél is elismerésre talál. Kosztolányi Ada Negri anyaságot éneklő verseihez rokonítja, Kaffka Margit "őszinte és sokunknak igaz lelkünkben örvendetes" emberi dokumentumnak vallja a

kötetet. 1917 tavaszán lelkesen köszönti az orosz forradalmat (*Élet, szabadság*): "Mint Páris lelke egykor, csodát szült most az Óra." 1919-ben felszabadult lélekkel éneklí a proletárforradalmat (*Vörös tavasz, Hiszek*), s a háborúellenes versek szerzője most a Tanácsköztársaság önvédelmi háborújára mozgósít (*Eredj fiam, Előre*).

A Tanácsköztársaság megdöntése után is büszkén vállalja "viharszülte" forradalmas verseit (*Emléksorok*), s riasztó természeti képekbe Öltöztetve vagy bibliai történetekbe rejtve érzékelteti a dühöngő fehérterror légkörét (*Őszi este, Ráchel siralma*). Hangja mind elégikusabbá válik az ellenforradalom erősödő nyomása következtében (*Mint a tiszavirág, Vízözön, Sír az erdő*), de önmagát is biztatgatva – "dalolj erőt, ércdalt a csüggedőknek" –, a proletariátus új jövődőt érlelő lázadása is hittel teli kifejezést nyer költészetében (*Kórus szopránban, A kuli pár szem rizsen él, És eljön egyszer az óra, Jöjjetek, építők*). A fasizmus előretörése idején hangja az új háborús veszélyre figyelmeztetően szenvedélyessé erősödik (*Én mondom és Te add, tovább!, A sárga szél, Csak ember tűr*). A bibliai téma és hangvétel a hitleri birodalom pusztulásának felidézésévé növekedik *Látomás Jeremiással* című, 1943-ban írt költeményében. 1944-ben a szabadságot hozó szovjet seregek érkezését várja-éneklí illegális röpiratokon terjesztett, ellenállásra buzdító, bátor versében (*Kopogtatok*).

A felszabadulás után új erőre kapva énekel a beteljesedett szabadságról. Népszerűvé vált költészete alaphangját a szenvedélyes békevágy teszi vonzóvá (*Békét! Élők, vigyázzatok!*). Önéletrajzi regényében költői pályája kibontakozását rajzolja meg (*Egy asszony a milliók közül*, 1956), a forradalmak lázas légkörét, majd az ellenforradalmi korszak két súlyos évtizedét írja le

(*Fényben, viharban*, 1958), végül a második világháború félelmetes légkörét eleveníti meg (*Nem volt hiába*, 1962). Lírája a korai szocialista költészetben a Csizmadia-epigonok zörgő, szárazzá vált mozgalmi verselésével szemben bensőséges emberi hangon szólaltatta meg szocialista meggyőződését, másrészt a világot, a proletárasszonyok és anyák szemével és lelkével láttatta és érzékeltette, ami újszerű témakört és lírai hangvételt hozott a költészetbe. Verselésének szinte rutinos egyszerűségével a súlyos társadalmi mondanivalót is közvetlenebb közelségbe tudta emelni, s ez népszerűvé tette a munkásolvások előtt. A két háború közötti időszakban költészetének témaköre jelentékenyen kibővült, verselési készsége, technikája is új formákkal gazdagodott (*Pléhmadonna, Mária evangéliuma* stb.).